

OPINII: ROLUL SOCIOLOGIEI ÎN SOCIETATE

Sociologii și sociologia în România de azi

Traian Rotariu

Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca

În lipsa, practic, a oricăror cercetări sociologice asupra sociologiei românești, este greu de acoperit o asemenea temă altfel decât pornind de la experiența particulară a autorului, care, și ea, este destul de limitată, chiar și numai pentru că nu se află în zona centrală a activităților, ci într-un oraș de provincie, care, deși posedă o facultate, un minuscul grup de cercetători ai filialei Academiei, două institute de sondaj și alte câteva locuri unde se mai poate auzi cuvântul sociologie, este, totuși, nefavorabil plasat pentru a avea o imagine clară asupra a ceea ce fac cei care formează câmpul sau comunitatea sociologilor din România. De aceea, declar de la început; acesta nu este un text științific, pentru că sub aparența unor constatări se află, de fapt, impresii însoțite de unele opinii și aprecieri.

Prima întrebare pe care mi-o pun este aceea „dacă chiar există, la noi, o comunitate a sociologilor”. Greu de apreciat și de argumentat. Desigur că dintr-o astfel de dilemă ieșim ușor, cu ajutorul unei noțiuni familiare nouă: cea de *grup nominal*. Da, suntem un astfel de grup, ce poate fi definit printr-un criteriu oarecare (activitatea prestată, diploma etc.). Mai mult, această supoziție este riscantă, având în vedere slaba organizare a acestei comunități, interacțiunile foarte reduse și probabil, pentru o bună parte dintre sociologi, lipsa conștiinței apartenenței la grup.

Dar nu despre această chestiune a comunității noastre doresc să discut aici, ci să mă pronunț în privința a două lucruri. Mai întâi, îmi exprim doar speranța că, odată cu constituirea unei a doua organizații profesionale, va apărea un element suplimentar de „activizare” a acestor structuri organizaționale, a cărui consecință va fi aceea de atragere a unei părți dintre cei care înainte erau uitați și de mobilizare a mai multor sociologi spre activități specifice. Apoi, apreciez că o serie dintre neajunsurile pe care le voi pomeni mai jos sunt rezultatul (și) acestei slabe organizări și coeziunii a câmpului sociologic din România.

Să vedem însă cine compune acest câmp. Nu numai că nu avem o cercetare asupra a ceea ce fac absolvenții noștri, dar eu nu cunosc nici măcar o evaluare statistică a ceea ce au produs universitățile noastre în ultimii 20 de ani. Cu siguranță că avem pe piață mai multe mii de absolvenți cu licența în sociologie și, probabil, un număr similar de absolvenți de studii masterale organizate pe lângă departamentele de sociologie din universitățile noastre.

Ce fac, ce sunt acești absolvenți? Dacă ne referim la cei care „cu adevărat” pot fi numiți sociologi – cei cu licența în domeniu – atunci cred că-i putem repartiza în patru mai categorii, după statutul lor profesional:

a) cadre didactice;

- b) cercetători;
- c) practicieni;
- d) altceva.

Primele trei categorii îi cuprind pe cei care, efectiv, cei care activează în alte domenii pot fi considerați că lucrează în domeniul specializării, iar ultima, pe cei aflați în afara lui. Desigur, distincția între ultimele două categorii nu este foarte riguroasă, întrucât domeniul nostru este greu de circumscris și, astfel, nu e totdeauna foarte clar unde se încadrează un individ (de pildă, cineva care lucrează în domenii precum administrație, relații publice, marketing, resurse umane etc.).

Nu doresc să deschid o discuție privind gradul de profesionalizare pe care îl atinge – și, cu atât mai puțin, privind gradul pe care trebuie să-l atingă – un absolvent de sociologie. Reamintesc doar că există două elemente care plasează disciplina noastră în rândul celor mai slab profesionalizate: unul care ține de natura ei, de caracterul ei de știință fundamentală, deci de mare generalitate, și altul ce ține de conjunctura în care ne găsim (reducerea perioadei de studiu premergătoare licenței la trei ani, fapt care face dificilă, dacă nu imposibilă, profesionalizarea). Ceea ce doresc să remarc este faptul că o atenție sporită acordată ultimelor două categorii de către asociațiile noastre ar aduce două feluri de avantaje: mai întâi, prin întărirea fiecărei și, deci, mărirea capacității de acțiune și de influențare, iar apoi, prin extinderea programelor postuniversitare de pregătire profesională, ceea ce ar fi și în interesul general al profesiei și în interesul celor care organizează asemenea cursuri și activități.

Revin la primele două categorii. Ele sunt, de fapt, destul de apropiate din două motive evidente: în primul rând pentru că sociologie în România se învață, practic, doar în învățământul superior, iar pentru orice cadru didactic de acest nivel este presupus, implicit și explicit, că el trebuie să îndeplinească și sarcini de cercetare (rezultatele cărora, de altfel, constituie argumentele principale în promovarea profesională, după prescripțiile actuale ale ministerului) și, în al doilea rând, pentru că mulți dintre cei cu funcția de bază

în cercetare au și activități didactice în învățământul superior, de stat sau privat.

În esență însă, apropierea celor două categorii se datorează nu acestor aspecte oarecum conjuncturale, menționate (mai ales, al doilea), ci faptului că cele două ocupații presupun existența a ceea ce – știm foarte bine – Max Weber a teoretizat (și pentru care a pledat), anume, *vocația de savant* (sau, dacă vreți, mai modest, de *om de știință – scientist*, în engleză), care, în aprecierea marelui sociolog antementionat, presupune mai multe calități, între care esențiale sunt *pasiunea și inspirația* (în sensul de inteligență și intuiție).

De ce subliniez aceste calități? Pentru că, în opinia mea, organizarea noastră socială după 1989 a fost doar încropită și „cârpită” prin acțiunea haotică a unei clase politice fără nicio vocație și inspirație în domeniul său (ca să sugerez iarăși trimiterea la Weber pentru celălalt tip de acțiune abordat, cea politică). Această formulă precară de management al societății nu a putut impune regulile adecvate selecției unui tip de elită intelectuală cu totul deosebită, cum este cea științifică. Or, spre deosebire de alte forme de elită culturală, cum este cazul celei artistice, cea științifică se formează și selecționează în mai mare măsură prin mecanisme formale, controlate de stat, prin instituțiile de recunoaștere a performanței științifice și prin finanțare. Nu numai faptul că s-au organizat o puzderie de universități, private și de stat, în cele mai ne semnificative centre urbane ale țării, dar chiar și în marile orașe și universități, acolo unde se presupune că a existat o tradiție și o practică a muncii științifice, selecția personalului didactic a fost și este încă deficitară, făcându-se, dacă nu pe bază de nepotism și cumetrie, atunci pe baza unor criterii fără mare relevanță, ce eludează tocmai aprecierea a ceea ce Weber numește vocație de savant.

Sunt conștient că vorbele mele sunt poate dure, mai cu seamă într-o atmosferă aniversară ca cea în care se desfășoară simpozionul de față. Le spun însă pentru că e vorba de un domeniu pe care-l cunosc bine, în ciuda

plasării periferice menționate la început, fiind de foarte multă vreme membru în comisia ministerială care validează titlurile de conferențiar și de profesor acordate de universități. Dar nu la activitatea acestei comisii vreau să mă refer, căci sunt conștient că ea nu poate fi, calitativ, cu mult peste ceea ce practica universitară curentă promovează și susține. Din păcate, această practică este pervertită de un complex de interese cu totul străine câmpului științific. Atunci când sunt puse la dosarul de promovare, cu nonșalanța celui care nu cunoaște regulile elementare ale muncii științifice sau cu impertinența celui care crede că o poziție socială în alt domeniu (și nu mă refer aici doar la personajele politice) îi conferă automat dreptul și la un post superior în ierarhia științifică – și când sunt acceptate atât în comisia de validare a facultății, cât și în cea a universității, instanțe care reprezintă filtrele superioare catedrei, de unde pornește, în fapt, procesul de recrutare/promovare – deci, când în dosare găsim așa-zise lucrări științifice care nu îndeplinesc minimele cerințe ale unui asemenea text (obiectiv de cercetare clar, metodologie, coerență logică, referințe la literatura recentă și relevantă etc.), ca să nu mai vorbesc de plagiat sau de alte formule de înmulțire a propriilor lucrări, acest lucru dovedește că situația este gravă, prin faptul că masa celor care activează în domeniu este suficient de mare pentru ca mecanismele normale de selecție, specifice acestui câmp, să fie, în bună măsură, blocate și înlocuite cu altele.

*

Rezultatele procesului schițat mai sus sunt vizibile în *producția sociologică din România* acestor ultimi 20 de ani, chestiune care reprezintă un alt punct important, pentru mine, în intervenția de față. Nu doresc nici la acest capitol să intru în detalii cu judecăți de valoare sau aprecieri pentru care nu am decât argumente bazate pe intuiție și constatări slab întemeiate. Din punct de vedere cantitativ, se prefigurează o serie de rezultate și analize, grație tocmai unui program de cercetare al ICCV, pe cale de finalizare. Cali-

tativ, situația e mai dificil de evaluat. Aici este treaba celor care vor veni după noi să ne judece și, cu siguranță, ne vor judeca, fără a mai avea probleme noastre, ale celor de azi, inclusiv fără teama de a nu răni susceptibilități și orgolii. Ei vor hotări și ce anume a rămas valabil în urma activității generațiilor actuale și în ce măsură merită producția noastră științifică să fie un punct de referință pentru cercetările lor, menționând-o ca sursă de inspirație sau de continuitate. Nu pot însă să nu remarc câteva planuri, pe care lucrurile n-au cum să stea altfel decât le văd eu:

- (i) *sociologia românească are o foarte slabă prezență și reflectare internațională* (încomparabil mai slabă decât cea din țări vecine nouă, cu potențial și trecut asemănătoare sau apropiate, precum Bulgaria, Ungaria, Slovacia, ca să nu mai vorbesc de Cehia sau Polonia). E vorba aici de câțiva indicatori simpli, precum: citări, traduceri, publicații în limbi străine sau în reviste sau în edituri străine, participare în *board*-urile revistelor internaționale sau în comitete de conducere ale unor reviste străine, participarea la programe internaționale de cercetare semnificative științifice, participarea ca profesori invitați la universități de prestigiu sau în comisii de susținere a doctoratului în astfel de universități etc.;
- (ii) *au fost realizate, în această perioadă, mult prea puține programe majore de cercetare* care să conducă la lucrări de sinteză reprezentative pentru comunitatea noastră, indiferent dacă este vorba de studii empirice sau teoretice;
- (iii) *materialele de cercetare concretă publicate au un caracter preponderent empiric* (ca să nu zic simplist), argumentarea este, de multe ori, precară, iar racordarea la literatura străină de prim-plan este deficitară. Aici, desigur, trebuie amintite și problemele de documentare pe care le mai avem, chiar în era aceasta a Internetului. Exemplară pentru această din urmă chestiune este calitatea tezelor de doctorat, unde se vede bine că, pentru o largă categorie

de doctoranzi, studiile din reviste importante recente sunt o categorie greu de găsit în lista bibliografică;

- (iv) *există o foarte anemică dezbatere (atunci când există) pe probleme pur științifice în comunitatea noastră.* Probabil că, înainte de a vorbi despre dezbateri, ar fi trebuit să pomenesc de cunoașterea reciprocă a rezultatelor produse în diferite echipe de cercetare sau de diferite persoane ce lucrează singure și nu în echipă. Atunci când mai apar polemici, ele se duc pe aspecte extraștiințifice. Revistele noastre publică materiale care uneori nu posedă nici măcar un nivel elementar de calitate, așa cum observam mai sus, ca să nu mai vorbesc de faptul că ignoră rezultatele colegilor de breaslă, uneori chiar apropiați;
- (v) *dezbaterea lipsește nu numai pe chestiuni concrete de cercetare empirică, ci și în câmpul teoretico-paradigmatic, și asta pentru că nu există școli de gândire sociologică la noi.* De altfel, partea teoretică a sociologiei sau, dacă vreți, acel gen de sociologie apropiat de discursul filosofic lipsește aproape complet în România, ceea ce ne pune în situația de a nu fi băgați în seamă, nici pe plan intern, nici extern, în dezbaterile marilor probleme sociale ale țării sau ale omenirii. (Din „fericire” pentru noi, nu prea sunt în câmpul cultural românesc astfel de dezbateri).

*

Dar probabil că cel mai serios insucces al comunității noastre, în acești ultimi 20 de ani, îl constituie faptul că *n-am fost capabili să introducem sociologia în programele învățământului preuniversitar.* Firește, nu-mi fac iluzii că puteam realiza foarte mult pe această direcție (de pildă, să dislocăm istoria de pe postamentul disciplinelor sociale și să punem sociologia în locul ei), dar ceva se putea, totuși, face, cu niște rezultate și consecințe pozitive și pentru breasla noastră, însă, îndrăznesc să o spun și să argumentez imediat, și pentru societatea românească în ansamblul ei.

Câștigurile sociologiei, ca disciplină și știință ar fi fost imense, dacă absolvenții noștri ar fi avut deschisă o carieră în preuniversitar, măcar la nivelul la care o au cei care predau geografia, de pildă. Am fi avut, mai întâi, o direcție de profesionalizare a studenților noștri pentru cariera didactică. Aceasta ne-ar fi permis o mai bună recrutare, calitativă și cantitativă, la admiterea în facultate și o consolidare a statutului disciplinei. În paranteză fie spus, se vorbește adesea de acest statut oarecum precar și ambiguu, afirmându-se că nu e prea clar ce trebuie să facă un sociolog, adică nu e clar pentru ce este pregătit un absolvent de sociologie. Vă rog, însă, să facem un foarte scurt exercițiu de imaginație și să ne închipuim că istoria, geografia, limba și literatura română, sau oricare dintre disciplinele ce țin de științele „tari” – fizica, biologia, chimia sau chiar matematica, ar lipsi din programa școlară a elevilor, în școala generală sau în liceu. Ce s-ar întâmpla cu facultățile care pregătesc specialiștii în aceste discipline? Spre ce s-ar putea orienta ele (fără a se suprapune pe specializările ingineresti)? Oare statutul acestor discipline n-ar fi tot atât de precar ca și cel al sociologiei? Or, să n-o uităm, ca sociologi ce suntem, că aceste programe școlare sunt, în fond, rezultatul luptelor de interes și de influență între intelectualii reprezentând diferitele științe, pentru a stabili ceea ce este „normal” sau „bine” să formeze cultura generală a unui tânăr. Adică regăsirea respectivelor discipline în programa școlară este, vorba lui Bourdieu, rezultatul unui *arbitrar cultural* în condițiile în care nu rezultă cu necesitate, din vreun principiu superior, nici numărul de ore și nici chiar prezența unei discipline în programă.

Dacă e ușor de înțeles că o asemenea prezență ne-ar fi avantajat, evident, ca profesie, eu spun că ea ne-ar fi ajutat și ca societate, în ansamblul ei. Să nu uităm că România vine după o lungă perioadă în care s-a exersat îndoctrinarea comunistă, care a prins la multă lume și pentru faptul că România antecomunistă a fost o societate țărănească, cu largă populație rurală și chiar analfabetă. Dogmele comunisto-totalitare,

unele cu iz umanitaro-egalitarist, au fost în-sușite repede, pentru că oamenii n-au avut exercițiul democrației, n-au fost învățați să judece lumea cu proprii lor ochi, oferindu-li-se scheme explicative și justificative de-a gata, tocindu-li-se spiritul critic, de inițiativă și de cooperare.

Ar fi simplu de adăugat și alte asemenea atitudini și comportamente moștenite, a căror schimbare nu se realizează ușor. Or, cred cu toată tăria că sociologia ar fi putut să contribuie la o astfel de transformare, tocmai pentru că ea face apel la raționalitate în explicarea fenomenelor sociale și, mai ales, induce și pune în valoare spiritul critic. Un copil care a învățat ceva sociologie înțelege mai clar care este rațiunea multora dintre lucrurile care se întâmplă în jurul său. Un cetățean cu o astfel de pregătire este mai protejat împotriva a tot felul de influențe și manipulări. Uitați-vă în jurul nostru! Crește și se lățește obscurantismul, oamenii acceptând cele mai bizare explicații pentru ceea ce li se întâmplă lor sau altora. După o scurtă campanie la televizor s-ar putea face un referendum la care sunt gata să pariez că se va aproba și introducerea pedepsei cu moartea (poate chiar arderea pe rug) și renunțarea la parlament ca instituție a democrației și revenirea la partidul unic și alungarea din țară a „străinilor” (fie conaționali noștri vechi, fie mai noii veniți) și trimiterea direct la închisoare, fără judecată, a celor care comit infracțiuni. Nu mai vorbesc de faptul că nu e nevoie de nicio campanie pentru ca să se probeze, în același chip, dublarea salariilor și pensiilor, reducerea la jumătate a zilei de lucru, eliminarea tuturor impozitelor etc.

Probabil că unul dintre efectele cele mai puternice ale lipsei studierii sociologiei, lipsă coroborată, așa zice eu, cu *exacerbarea studiului unui anumit fel de istorie*, este **consolidarea etnocentrismului**. E vorba de un efect ce poate avea consecințe destul de grave în condițiile societăților deschise de astăzi, în condițiile participării noastre la construcția europeană. Izolarea de celălalt, atitudinea de superioritate sau simpla incapacitate de înțelegere a diferențelor dintre culturi și oameni ne pot dăuna atât ca popor, cât și

individual. Este clar că o astfel de componentă ascunde și o multitudine de prejudecăți rasiale, etnice, de gen, de clase sociale etc. sau vis-a-vis de cei care au alte concepții decât noi, culturale sau privind aspecte ale vieții cotidiene.

Și așa da aici un exemplu, chiar cu riscul de a mi se reproșa că susțin un punct de vedere unilateral și exagerat. (Reamintesc că acest text nu este un material științific, ci unul de opinie, iar opiniile în societatea românească încă n-au ajuns să fie în totalitate interzise. Și mai cred, cum voi arăta în final, că sociologul are și el dreptul la opinie.) Introducerea religiei în programa școlară este un simptom al stării societății noastre despre care vorbeam: s-a preferat – din motive lesne de înțeles pentru cine a trăit aici în aceste vremuri, dar poate mai puțin pentru alții din alte spații și vremuri – s-a preferat, zic, studierea religiei în locul *sociologiei* (sau a istoriei sau a filosofiei) *religiei*. Așa încât elevul nostru, ortodox, Vasilică, dacă mai și merge pe la școală, se alege cu două lucruri: unu – va învăța că e mai „bun” decât Ionel, care-i baptist (ca să nu mai vorbesc de Istvan, dacă e din Cluj, sau de Ismail, dacă se află în Constanța), pentru că „religia lui este cea adevărată” și doi – va lua în derâdere cele spuse de profesorul de biologie despre evoluția speciilor sau oricum o va pune pe mama sa acasă în încurcătură cerându-i să medieze acest conflict intelectual creat de două discipline școlare și de doi dascăli, poate, respectabili.

Dar nu e vorba numai despre schimbarea unor atitudini și concepții, ci și de *învățarea* pur și simplu a unor noțiuni construite în științele sociale și care, vrând-nevrând, ajung să intre în limbajul cotidian, prin mass-media, în special. Am să dau doar un exemplu, cred eu destul de relevant în acest sens. Cu câteva zile în urmă, două cotidiane, dintre cele care mai merită un oarecare respect pentru că n-au căzut în capcana tabloidizării, *Adevărul* și *Gândul*, au publicat nu o știre – unde se mai pot strecura inadvertențe și greșeli –, ci o analiză de câte o pagină, analiză care, în esența ei, se baza pe ideea că, dacă în România

speranța de viață la naștere a sexului masculin este de circa 69 de ani și vârsta de pensionare ajunge la 65, atunci pensionarul român, bărbat, beneficiază, în medie, de patru ani de pensie. Cum bine se înțelege, pentru a judeca lucrurile corect, trebuia plecat nu de la speranța de viață la naștere, ci de la *speranța de viață la vârsta de 65 de ani*, care la ora de față este de circa 14 ani la bărbați, valoare obținută în condițiile actuale de mortalitate și despre care, se poate presupune că va crește, dacă ne ghidăm după situația celorlalte țări europene, deci după un previzibil progres în domeniul sanitar așteptat și la noi. Și acesta este doar unul dintre miile exemple care se pot da referitor la lipsa de cunoștințe și la proasta înțelegere a fenomenelor sociale, dovedite chiar de persoane care se presupune că sunt școlite în domeniu.

*

Ieșind acum din cercul strâmt al disciplinei și abordând problematica *raportului nostru cu societatea*, adică *aportul sociologiei și al sociologilor la transformările sociale*, aș sublinia doar câteva aspecte ce mi se par importante. Desigur că în domeniul acesta unele lucruri sunt mai vizibile, cum este cazul intervenției unor colegi la televiziune sau în presa scrisă. De asemenea, există evenimente, cum ar fi alegerile, când sociologii apar în prim-plan prin sondajele preelectorale sau cele de tip *exit poll*. Alt gen de anchete, care altădată parcă erau mai frecvent invocate de presă, am senzația că acum apar tot mai rar. Există, probabil, și alte activități realizate în număr destul mare, cum sunt cele care au legătură cu consilierea politică, evaluarea de programe sau politici etc., dar ele sunt mai puțin vizibile și-mi este greu să apreciez cât de amplă și importantă este această formă de activitate.

De aceea, aș rămâne, în acest punct, la abordarea doar a unor chestiuni de principiu, care ar putea fi subsumate unei întrebări ce a și dat titlul unei cărți apărută în 2002 în Franța: *La ce servește sociologia?* (coordonată de Bernard Lahire). Firește că e vorba aici, în esență, de a discuta despre relația între sociolog și utilizarea produselor sale, respectiv despre oportunitatea participării sale

la construirea de soluții pentru „problemele sociale”. Poziția mea de principiu este probabil cunoscută, căci am mai susținut-o și cu alte ocazii. Pe de o parte, nu cred că este de datoria noastră să propunem obiective sau să alegem între obiective sociale; aceasta rămâne în sarcina omului politic. Pe de altă parte, cred că e de datoria noastră să participăm la studierea „problemelor sociale”, așa cum le definesc instanțele sociale care se confruntă cu acestea, dar nu trebuie căzut în pericolul de a reduce sociologia la această activitate; „problemele sociale” trebuie reconstruite ca „probleme sociologice” și, mai mult, trebuie impuse în câmpul cercetării probleme sociologice care pot să nu aibă drept corespondent celălalt tip de probleme, adică să nu vină pe filiera „cererii sociale”.

În linii foarte mari, cred că sociologul și sociologia pot să ajute omul politic în acțiunile întreprinse, pe două căi principale: *expertiza și critica*.

Prin *expertiză* putem realiza descrieri și chiar explicații legate de desfășurarea unor fenomene sau de apariția și acutizarea unor probleme sociale etc. Tot prin *expertiză* putem să construim și să analizăm diferite variante de acțiune, ținând cont că, în principiu, pentru orice problemă studiată, se pot imagina întotdeauna mai multe variante de obiective, existând, astfel, posibilitatea alegerii între acestea. Sociologul nu are de ales un obiectiv, ci doar poate indica modul de acțiune pentru atingerea acestuia, odată ce el a fost ales de omul politic. Și mai mult – iar această chestiune mi se pare absolut esențială, uitându-mă la felul cum este condusă acum țara noastră – sociologul, și nu numai el, poate ajuta decidentul să evalueze consecințele actelor și deciziilor sale, consecințele sociale (adică cele reflectate asupra celorlalți) și consecințele asupra propriei persoane, a decidentului. Acțiunea politică se deosebește fundamental de alte acțiuni în care găsirea de soluții se poate face și pe principiul „încercare și eroare”, pentru că eroarea are, cu siguranță, aici, consecințe nefaste asupra unor categorii largi de cetățeni și dăunează prestigiului conducătorului.

Dacă prin expertiză suntem, să spunem, de partea conducătorului, în calitate de sfetnic, consilier sau angajat ocazional, prin *critică*, sociologul ocupă o poziție aparent opusă, dar care poate fi tot atât de utilă omului politic. Critică înseamnă mai multe lucruri, de dimensiuni foarte diferite, începând de la evidențierea disfuncționalităților unui mecanism social și până la punerea sub semnul întrebării a unor obiective sociale majore, aceasta, desigur, nu pentru natura obiectivului, ci pentru consecințele sociale generate de mecanismele utilizabile pentru atingerea lui. De pildă, eu, ca demograf, pot să critic un obiectiv de genul „atingerea, în următorii cinci ani, a unui nivel de fertilitate care să aducă României un spor natural pozitiv”, imaginând mijloacele prin care se atinge acest obiectiv și văzând care sunt costurile pe care acestea le reclamă.

Desigur că, la limită, e posibilă și o critică a obiectivului în sine, adică nu doar prin prisma mijloacelor, dacă se poate demonstra că atingerea acestui obiectiv are consecințe negative asupra desfășurării unor procese sociale sau asupra altor obiective propuse, respectiv dacă odată cu atingerea obiectivului apar și efecte perverse, pe care decidentul nu le intuiește.

Apoi, trecând dincolo de limită, să mai spun, în încheiere, că, pornind de la atitudinea schițată aici, care, în fond, înseamnă *acceptarea principiului neutralității axiologice*, consecința practică este aceea că, *doar în cercetare*, în activitatea științifică nu trebuie să amestecăm judecățile de constatare cu cele de valoare și, mai cu seamă, cu opțiuni politico-ideologice. Aceste lucru este mai greu de evitat, fiind în același timp și mai periculos pentru cercetătorul vieții sociale decât pentru ceilalți confrăți în ale științei. Asupra rezultatelor unui fizician sau chimist nu prea are influență faptul că el crede în

principiile stângii sau drepte, că este adeptul unui partid politic sau este împotriva formelor democratice de conducere, și nici măcar dacă legitățile pe care le descoperă sunt opera creației divine sau nu. În schimb, noi suntem tot timpul sub presiunea acestor forțe extraștiințifice, pentru că cercetăm tocmai acea realitate din care fac parte și ele.

Subliniam mai sus că principiul trebuie urmat doar în cercetare, pe cât posibil. Abso-lutizarea lui mi se pare la fel de periculoasă ca și ignorarea lui. Dacă noi, ca cercetători, nu avem a ne spune părerea și despre obiective, deci dacă vom crede în perfectă pluralitate a valorilor (a zeilor sau a demonilor, ca să revin la Weber), atunci vom cădea în relativismul absolut, pentru care „totul e permis” sau toate obiectivele sunt echivalente. Ca sociolog, am dreptul să cred că democrația este preferabilă autoritarismului, că toleranța etnică, religioasă sau de altă natură e preferabilă intoleranței, bigotismului, că o societate în care, formal, cel puțin, oamenii au șanse de realizare e mai „bună” decât una în care categorii întregi sunt condamnate la o condiție joasă, că măsuri sociale care asigură împlinirea personală, bunăstarea, sănătatea, prelungirea vieții sunt de susținut împotriva altora care-și propun scopuri contrare etc. De aceea, deși nu împărtășesc poziția teoretică a lui Gusti, fiind aici mai aproape de Petre Andrei, ader la valorile pe care conducătorul Școlii Sociologice de la București le-a împărtășit și apreciez efortul făcut pentru atingerea unor obiective, în principal schimbarea modului de trai rural, emanciparea satelor românești din vremea sa. Singura problemă care mereu rămâne e faptul de a fi conștienți de distincția celor două planuri – acțiune și cercetare – și de a înțelege că *acțiunea presupune responsabilitatea alegerii obiectivului*.

Primit la redacție: septembrie, 2010